

Ali Bilgin Varlık

Post Hegemonya Sonrası mı?

BM Güvenlik Konseyinde (BMGK), ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıması yönündeki tasarrufuna karşı hazırlanan karar teklifi ABD'nin vetosu ile düştü. Mesele BM Genel Kuruluna taşındı. Başkan Trump'ın ve ABD'nin BM temsilcisinin baskı ve çabaları etkili olmadı. BMGK'da alınamayan karar Genel Kurul'un 21 Aralık 2017'deki oturumunda 9 'hayır' oyna karşın 128 'evet'le kabul edildi (35 devlet çekimser kalırken, 21 devlet oylamaya katılmadı).

Bu sonuca, meselenin özünü oluşturan; Kudüs'ün statüsü hakkında yine BMGK tarafından daha önce alınmış olan kararların ihlalini önlemek perspektifinden bakıldığında, Genel Kurulun, BM'nin tutarlılığını muhafaza etmeyi tercih etmesi beklenirdi. Öyle de oldu.

Meseleye, İsrail'in BMGK, Genel Kurulu ve uluslararası hukukun ilkelerini sürekli olarak hiç saymasının süreç içerisinde yarattığı olumsuzluklar üzerinden bakıldığında, bu kararın çıkması şaşırtıcı değildir.

Meseleye, Kudüs'ün Haçlı seferlerinin ardından Müslümanların eline geçmesiyle, insanlık aleminin en eski ve köklü uzlaşmalarından biri halini alması üzerinden bakıldığında da bu karar 'beklenen'dir.

Kararın 'ne' çıktığından 'nasıl' çıktığına bakıldığında manzara şudur:

Niceliksel Olarak: 'evet'lerin 'hayır'lara oranı %93, 'evet'lerin 'hayır ve çekimser'lere oranı %66'dır. Kararın çıkabilmesi için gerekli olan 'evet' sayısı 115 (oylamaya katılanların 2/3'ü) iken, 128 devlet kararı onaylamıştır.

Niteliksel Olarak:

'Hayır' diyenlerden üçü (Marshall Adaları, Nauru, Mikronezya), ABD ile 1986'tarihinde kurulan COFA (*Compact of Free Association*) üyesidir. Bunlar ABD'den aldıkları dış yardımla geçinen devletler olup, antlaşma gereği ABD'nin bu ülkelerde askerî faaliyette/harekâta bulunma yetkisi vardır. ABD lehinde oy kullananlardan ikisi (Guatemala ve Honduras)nin yönetimleri Soğuk Savaş esnasında ABD müdahaleleriyle şekillendirilmiştir. Yahudi-Hıristiyan geleneği nedeniyle, geçmişten beri İsrail lehine

oy kullanan Mikronezya Federal Devletleri dışında diğer 'hayır' oyu verenlerin, coğrafi konum, tercih ve değerler bakımından Kudüs meselesinde incinen bir tarafları olmadığını söylemek yanlış olmaz.

Çekimserler bakımından; Kanada ve Avustralya dışında, gelişmiş ya da köklü demokrasi geleneğine sahip olan ülke adeta yok gibidir. Avrupa'dan çekimserlerin (Bosna-Hersek, Çekya, Hırvatistan, Macaristan, Letonya, Polonya, Romanya) tutumunda ABD ile ilişkilerinin ve bu iktidarların niteliklerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Gürcistan ve Bosna-Hersek gibi Türkiye'den büyük destek alan iki devletin Türkiye'nin hazırladığı bu tasarıya çekimser kalması ABD'nin bu devlet üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Kaldı ki Sırbistan tasarımı desteklerken Bosna-Hersek'in çekimserliği dikkat çekmiştir.

Gerçi geçmişte de BM Genel Kurulunun bu kapsamda çok sayıdaki kararı ne İsrail'in gayri meşru uygulamalarını engelleyebilmiş ne de ABD'nin tutumunu değiştirebilmiştir. Ancak yine de ABD yönetiminin yoğun baskısına rağmen kararın böyle bir çoğunlukla çıkması dikkat çekicidir. ABD yönetiminin kaba yöntemlerle giriştiği kampanyanın sonuç üzerindeki etkisini dikkate almak gerekir. BM Genel Kurulu'nun bu kararı tarihi bir nitelik taşısa da BMGK'nın yapısı nedeniyle bu aşamada doğrudan bir sonuç yaratma kapasitesine sahip değildir.

Diğer taraftan ABD'nin tercih ettiği bu yöntemin söz konusu oylamayla sınırlı olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Uluslararası hukuka, BM kararlarına, insanlığın Kudüs üzerinde çağlara dayanan ortak mutabakatına rağmen ABD'nin bu konudaki tasarrufu en az oylama öncesi tutum kadar rahatsız edicidir. Ancak mesele yine de bunlarla sınırlı değildir. Bush yönetimiyle doruğa çıkan zorlayıcı diplomasi ABD dış politikasının temel vasıtası haline gelirken hegemonyasının temelini oluşturan yumuşak gücünün altını çoktandır oyuyor. ABD'nin bu tercihi Başkan Trump'ın 18 Aralık'ta yayınlanan Güvenlik Strateji Belgesi (GSB)ne de bütünüyle yansımıştır. Daha doğrusu GSB'de benimsenen tarz, söylem ve yöntem esasında yeni olmayıp, ABD'nin Kudüs ile ilgili tercihini de şekillendirmiştir.

Bu noktada GSB'nin ne anlama geldiğinin önemi ortaya çıkıyor. Buna göre GSB, özetle:

- İki kutuplu sistemin son bulmasının ardından süreç içerisinde zayıflayan hegemonyanın yarattığı arızaların, iç politikaya yönelmek ve bir kısmı icat edilen bir kısmı da olduğundan fazla gösterilen tehditlerle giderilmeye çalışılıyor.

- Dış politika için benimsenen 'ilkeli realizm'; faydacı (pragmatist), güce dayalı yapısıyla ABD'nin geleneksel iddiası olan haklar, özgürlükler, demokrasi tabanlı değerler sisteminin artık söylemde dahi kalmadığını itiraf ediyor. Bunları bir veri olarak dahi almıyor.

- Bu bakış açısı dünyayı, müttefikler ve ortaklar, rakipler ve düşmanlar olarak üç kategoride sınıflandırıyor. Ancak hepsiyle de kaba güç ilişkisine giriyor. Müttefik ve 'adil külfet paylaşımı', ortaklara pazar olmaları kaydıyla, ekonomik ve askerî yardım, rakiplere ekonomik yaptırımlar ve

askerî ambargolar, düşmanlara ise müttefikler eliyle ekonomik ve askerî güç kullanımı gibi bütünüyle kaba gücün vasıtaları kullanılıyor.¹

Sonuç olarak ABD'nin dış politikasının ana hedefi hegemonya sonrası sorunlarını aşmak. Bunu da siyasal gerçekçi (realist) paradigmaya dayanan bir anlayışla gerçekleştirmeye çalışıyor. Uluslararası İlişkiler yazımında, bazı eleştirilere karşın ciddi saygınlığı olan Robert Kehone'nin "Hegemeonya Sonrası" adlı eseri, hegemonyanın son bulması halinde dahi devletlerin hegemon sistemin devamında yarar gördüklerinden sistemi devam ettirecekleri savına dayanır. Gerçekten de bugünün dünyasında ekonomik, politik, askeri, sosyal, bilimsel ve teknolojik hayatın her alanı ve dünya coğrafyasının kahir ekseriyetinde ABD'nin etkisi ya da izinin olmadığı şey yok gibidir. Ancak bütün bunların ABD'nin başatlığını tartışmasız olarak sürdürmeye devam etmeye yetmediği de açıktır.

Bu husus, uluslararası ortamın iç dinamikleri, aktör davranışları, sistemik ve yapısal hususlar çerçevesinde incelenmesi gereken devasa bir meseledir. Burada en fazla dikkat çeken meselenin çözümü için kullanılan vasıtanın; 'ilkeli realizm'in yetersizliğidir. Uzunca süredir revaçta olan neo-realizmin kurucusu Kenneth Waltz, kuramının sistem içindeki değişikliklere çare bulabilirken sistemin değişmesi halinde yetersiz kaldığını belirtmişti.² Şimdilerde ABD'nin yapmaya çalıştığı da budur; çözüme katkısı olmayan, kapasitesi sınırlı ve yanlış bir araç kullanmaya çalışmasıdır.

Farklılıkların yaygın olduğu bir paradigmanın, her şeyde 'post'ların egemen olduğu bir dünyada 'posta koymak' gibi klasik yöntemlerle başarılı olunamıyor. Obama bunun aksini, yine yanlış vasıtalar kullanarak denemişti, sonuç fiyasko oldu. Trump onun aksini ancak yine yanlış vasıtalarla deniyor. Sonuç değişir mi şimdiden bilinmez. Ama doğru bildiğimi sandığım bir soru var: 'Acaba post-hegemonya sonrası' dönemi mi yaşıyoruz?

Son Notlar

¹ GSB'nin değerlendirmesi hakkında bkz. Ali Bilgin Varlık, "MSE Bilgi Notu-13: ABD'nin Güvenlik Strateji Belgesi (2017)", 18.12.2017., http://merkezstrateji.com/assets/media/171218-bn013-abd-guevenlik-strateji-belgesi-s1_2.pdf

² Kenneth N. Waltz, "Structural Realism After the Cold War", *International Security*, Vol. 25, No. 1 (Summer, 2000), ss. 5-41.

Bu belgede yer alan hususların tüm sorumluluğu yazarlara ait olup MSE'ye üyelerini bağlamaz. Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE'ye aittir.

Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.